

Rejsen. Vi ankom til Hredavatn den 5. September og tilbragte her en Uge i Telt oppe i Fjældene. Det lykkedes mig ikke at gjenfinde den Lokalitet, hvor Professor Japetus Steenstrup paa sin Rejse i Aarene 1839—40 samlede de Planteforsteninger, som senere ere blevne beskrevne af O. Heer i Zürich, men derimod var jeg saa heldig at finde to nye Findesteder i Thremildal og Fifudal i Fjældene i Nærheden af

Hredavatn. I den sidste Tid var der indtraadt en stor Forandring med Hensyn til Vejret, saa at det skylregnede næsten hver evige Dag. Elvene bleve hurtig saa opsvulmede, at vi flere Steder maatte gjøre store Omveje for at finde brugelige Vadesteder, og vi vare derfor meget glade, ved at Rejen var overstaaet, da vi naaede Reykjavik den 15. September.

Fernando Colon og hans „Historie“.

Ved cand. mag. H. Weitemeyer.

Den interessanteste og mest tiltalende Skikkelse blandt Columbus' Efterkommere og den, der mest er den store Mand værdig, er uden Tvivl hans anden Søn *Fernando*. Meget véd man vel ikke om ham, thi hele hans Liv er blevet ført som en stille Lærds, ingen opsigtsvækkende, for den store Mængde iøjnefaldende Bedrifter have henledet Datidens Opmærksomhed paa ham. Men det, man kjender, giver Indtryk af, at han ikke alene var en elskværdig, sympathivækkende Personlighed, men ogsaa en begavet Mand. Han var vel nærmest Geograf eller, som man den Gang kaldte det, Kosmograf, men i øvrigt var han en for sin Tid meget belæst Mand med mange Kundskaber og alsidige Interesser. At hans Navn er blevet bevaret for Efterverdenen, skyldes navnlig to Ting. Den ene er det colombinske Bibliothek i Sevilla, som han grundlagde og som for Datidens Videnskabsmænd har været af overordentlig Betydning; kun ved Efterkommernes Ligegyldighed og Vandalisme er det ikke blevet til, hvad Grundlæggeren har villet. Den anden Ting er hans Levnetsbeskrivelse af Faderen eller, som den hedder, „Historie del Fernando Colombo“, en Bog, som hidtil har været betragtet som en Hovedkilde til den store Opdagers Historie.

I de senere Aar er der imidlertid blevet rejst Tvivl om dette Skrifts Ægthed, og den Polemik, der har udviklet sig i denne Anledning, har draget Fernando Colons Navn frem i første Række i alle nyere Studier over Opdagelsernes Historie. Striden har betydelig Interesse, ikke alene for det umiddelbart foreliggende Spørgsmaal, om det er Sønnen selv, som har skrevet om Columbus; men ved de Undersøgelser, der ere foretagne af de stridende Parter for at ruste sig til Kampen, er der blevet kastet Lys over meget, som

før laa i Mørke: adskillige Punkter i Columbus' Liv ere blevne klarede eller korrigerede, og flere Spørgsmaal af almindelig geografisk Betydning ere blevne dragne frem.

Det er det, der gjør Æmnet „Fernando Colon og hans Historie“ skikket til at behandles i et geografisk Tidsskrift. Hvis jeg alligevel skulde komme til at tale om Ting, der ikke ere saa rent „geografiske“, haaber jeg paa Overbærenhed fra Tidsskriftets Læsere. Jeg tør vel ogsaa regne paa en forøget Interesse for alt, der vedkommer Columbus, paa Grund af den tilstundende Firehundredaarsfest, som vist nok vil vække stor Opsigt over hele den civiliserede Verden.

I.

Under sit Ophold i Portugal blev Columbus gift med Felipa Moniz; hans Søn af dette Ægteskab er Diego. Columbus' anden Søn er *Fernando*, født i Cordoba den 15de August 1488¹⁾. Moderen var en adelig Dame ved Navn *Beatriz Enriquez de Arana*.

Der kan ikke være den mindste Tvivl om, at Fernando er født udenfor Ægteskab. For det første have vi Vidnesbyrd fra to Samtidige, *Oviedo* og *Bartholomeo de las Casas*, der begge meget nøje kjendte Columbus' Familie og navnlig Sønnen. Den første siger, at Columbus havde to Sønner, „Don Diego, Admiralens legitime og ældste Søn, og Don Fernando

¹⁾ Noticias para la vida de Hernando Colon par D. Estaquio Fern. de Navarrete, i Coleccion de Docum. ineditos para la Hist. de España, XVI, p. 354 og 462. Efter Ligstenen i Sevillas Domkirke er Fernando født 28de Septbr. 1488, efter Zuñiga, (Annales ecclesiasticos y seculares de la ciudad de Sevilla, p. 496) 29de Aug. 1487. Den rigtige Dato findes i Don Fernandos Testamente.

Colon“; den anden kalder ligefrem Fernando for hans *naturlige* Søn¹⁾. Men desuden have vi Columbus' egne Ord for det. I hans Testamente af 19de Maj 1506 findes følgende Klausul: „Jeg tilsiger og befaler min Søn at drage Omsorg for Beatriz Enriquez, min Søn Fernandos Moder, at han sørger for, at hun kan leve paa en hæderlig Maade, da hun er en Person, mod hvem jeg har store Forpligtelser, og dette sker for at lette min Samvittighed, thi det tynger meget paa min Sjæl. Grunden dertil er det ikke tilladt at skrive her.“²⁾ Man kan næsten ikke forlange det tydeligere. Hvis Beatriz havde været Columbus' Hustru, havde han ikke behøvet at paalægge Sønnen at sørge for hende, hun var da som hans Enke gaaet ind i hans Rettigheder og havde arvet ham. Den Anger over den illegitime Forbindelse, som Columbus lader komme til Orde her i Testamentet, lader sig let forklare af den stærke religiøse Bevægethed, der greb ham i hans senere Aar, og for øvrigt har maaske Angeren en dybere Grund, da det ikke kan afgøres, om Felipa Moñiz var død, da Forholdet mellem ham og Beatriz fandt Sted. Da Columbus drog bort fra Portugal, var Felipa i det mindste ikke død endnu.³⁾ Det er for øvrigt ganske interessant at lægge Mærke til, hvilken Betydning Forbindelsen med Beatriz og hendes Svangerskab spiller i Opdagelsernes Historie; det holder Columbus tilbage i Spanien og bevirker, at Opdagelsen blev gjort for dette Land og ikke for et andet (Portugal, England eller Frankrig). Humboldt og Navarrete have tilstrækkelig fremhævet det.

Ellers nævner Columbus, saa vidt jeg véd, ikke et eneste Sted Beatriz. Ja, da han vender hjem fra sin første Rejse og tror, han skal gaa under i den voldsomme Storm under Azorerne, skriver han i Skibsjournalen, den 14de Februar 1493, at han særlig tog sig det nær, at han efterlod to Sønner i Cordoba i et fremmed Land uden Fader og „uden Moder“⁴⁾.

¹⁾ Oviedo, *Historia general y natural de las Indias*, I, p. 71, Madrid 1851; og Las Casas, *Historia de las Indias*, i *Coleccion de Documentos ineditos para la Historia de España*, LXIV, p. 194.

²⁾ Navarrete, *Coleccion de los viages y descubrimientos que hicieron por mar los Españoles*, II, p. 315, Madrid 1825.

³⁾ Man kjender ikke hendes Dødsaar. HARRISSE (Chr. Colomb, *sa vie etc.*, II, p. 350, Paris 1885), henviser til et Brev af 20de Marts 1488 (Navarrete II, 5), der efter Ansøgning fra Columbus giver ham kgl. Tilladelse til at rejse til Portugal, og gjætter paa, at det kan staa i Forbindelse med Konens Død. I saa Fald er det jo sandsynligt, at Forbindelsen har fundet Sted før Felipas Død.

⁴⁾ Navarrete I, 152.

Og det skulde Columbus skrive, naar Beatriz var hans anden Hustru og netop dengang, efter al Sandsynlighed, levede i Cordoba, hendes og hendes Families Hjemsted!

Læseren vil mene, at dette kan være Beviser nok. Men Sagen er, at Spørgsmaalet har faaet en vis Betydning ved den Kamp, et Parti i den katholske Verden har rejst for at faa Columbus erklæret for Helgen. Kjærlighedshistorien i Cordoba er nok en alvorlig Hindring for Kanonisationen, og der er derfor blevet anvendt et meget vidløftigt Arbejde for at godtgjøre, at Beatriz var gift med Columbus. Men de Beviser, som Kanonisationspartiets Fører, *Roselly de Lorgues*¹⁾, moder op med, ere rigtig nok uden Betydning. Naar man ser Citaterne efter hos de Forfattere, Partiet beraaber sig paa, som Herrera og Zuniga, faar man snarere en Bekræftelse paa det modsatte; og den Omstændighed, at Columbus ved Opretelsen af Fideikommisset (mayorazgo) indsatte Fernando som Arving, i Fald Diego døde barnløs, er heller intet Bevis for den førstes ægte Fødsel, da det aabne Brev, hvorved Columbus faar Tilladelsen til at oprette det, udtrykkelig siger, at han maatte indsætte til Arving, hvem han vilde²⁾. Desuden oplyser HARRISSE, at det var overensstemmende med spansk Lov at indsætte en uægte født Søn som Arving, ligesom det ogsaa var forbudt at nævne den uægte Fødsel i Dokumentet³⁾. Det sidste giver jo netop, antager jeg, Forklaringen til Columbus' sidste Ord: „Grunden dertil er det ikke tilladt at skrive her.“

For øvrigt véd man saa godt som intet om Fernandos Moder. Forbindelsen mellem hende og Columbus har fundet Sted, da han i Efteraaret 1487 gjorde sit første Forsøg ved det spanske Hof, der netop dengang havde Sæde i Cordoba, og er vist meget hurtig bleven afbrudt, i alle Tilfælde før hans første Rejse. For Fernando selv har hun tydelig nok intet været; man skulde næsten tro, at han slet ikke har kjendt hende, skjønt han levede sine første Barndomsaar i Cordoba og vist ogsaa har gaaet i Skole

¹⁾ Se navnlig hans *Histoire posthume de Chr. Colomb*, Paris 1885. Se for øvrigt om Ros. de Lorgues' Skrifter *Geografisk Tidsskrift*, IX, Noten p. 102. Ere disse Bøger tendentiøse og kritikløse i en forbavsende Grad, saa overgaas de dog langt af de talrige Afføddinger. Man skal blot gennemblade en Bog om Leon Bloy, *Le révélateur du Globe*. Det er noget af det horribelste — i alt Fald, hvis det skal gjælde for Historie.

²⁾ Navarrete II, p. 227 og 223.

³⁾ Chr. Colomb, II, p. 352.

dér. Efter Broderen Diegos Testamente ser man, at Beatriz endnu levede 1513; da var Fernando altsaa 25 Aar; men han nævner hende ikke et eneste Sted (i „Historie“ findes ikke hendes Navn, efter hvad jeg kan se, hvorimod Felipa Moñiz nævnes mindst to Gange). Las Casas, der siger at have kjendt hende eller i det mindste hendes Broder Pedro de Arana, der førte et af Skibene paa Columbus' tredje Rejse, har heller ikke et Ord tilovers for hende¹⁾. Naar man ikke ved at beskæftige sig med Columbus' Historie snart kom til den Erfaring, at Kilderne næsten paa alle Punkter ere yderst sparsomme, vilde man tro, at noget mystisk eller særlig graverende havde faaet Columbus' Nærmeste til at tie.

II.

Det er kun lidt, man kjender til Fernandos Barn- dom. De første Aar og vistnok ogsaa noget af Skoletiden har han, som nævnt, tilbragt i Cordoba; 1498 udnævntes han til Page hos Dronning Isabella, der skal have taget sig meget af hans og Broderens Under- visning, efter at Prinsen Don Juan, hos hvem Diego allerede i flere Aar havde været Page, var død²⁾. I Aaret 1502 ledsagede Fernando Faderen paa den fjerde Rejse til den nye Verden. Det var efter Co- lumbus' eget Ønske, at han kom med, som vi erfare af „Kongernes“ Brev af 14de Marts 1502³⁾. I det hele holdt han overordentlig meget af denne Søn; med stærke Ord roser han Drengen for den Ro og bestemte Optræden, han udviser paa den farlige og besværlige Rejse. I det berømte Brev af 7de Juli 1503 („Lettera rarissima“) skriver han, idet han fortæller om en voldsom Storm, han oplevede: „Hvad der mest pinte mig, var Smerten over den Søn, jeg havde med mig, naar jeg tog i Betragtning, at han i saa ung en Alder — han var ikke 13 Aar [her husker Columbus fejl, han var over 14] — var udsat for saa mange og store Anstrængelser. Men Herren gav ham et saadant Mod, at det var ham, som opmuntrede de andre, og naar det kom an paa at tage fat, bar han sig ad, som om han havde sejlet i 80 Aar, og det

var ham, som trøstede mig¹⁾.“ Der er vist ingen Tvivl om, at denne Rejse har haft stor Betydning for Fernando; han har paa denne lagt Grunden til sine senere betydelige navtiske Kundskaber; og hvad man end kan mene om Ægtheden af „Historie“ i dens Helhed, kan man ved at læse Beretningen om den fjerde Rejse, der optager de sidste tyve Kapitler, ikke undgaa at faa det Indtryk, at den er præget af Selv- syn; den vrimler af Fortællinger om de Indfødtes Skikke, om Dyr, Planter og lignende, kort sagt en Mængde Smaaating, der ere skikkede til at sætte en Drengs Fantasi i Bevægelse.

Det blev ikke Fernandos eneste Rejse til Ame- rika. 1509 drog han over til Santo Domingo sammen med Broderen Diego, der endelig havde opnaaet at blive indsat i sine Rettigheder²⁾. Allerede Aaret efter vendte dog Fernando tilbage, idet Diego sendte ham hjem med Flaaden, over hvilken han endog gav ham Kommandoen trods hans unge Alder; han skulde, som Las Casas fortæller³⁾, hjem for at fortsætte sine Studeringer, „da han havde Hang til Videnskaben og holdt meget af Bøger“. Efter det Vers, der staar paa hans Gravsten i Sevillas Domkirke, og som han selv har forfattet, skal han have været tre Gange i Ame- rika; men hvornaar den tredje Rejse er gaaet for sig, véd man imidlertid ikke. Vist er det, at den kan ikke være foregaaet mellem den første Rejse, der endte November 1504, og Faderens Død i Maj 1506, thi i den Tid var han i Spanien, vistnok stadig føl- gende den syge Columbus. Maaske er den foregaaet i Aarene 1506—9, som Harrisse gjætter paa. Fernando har vist ligesaa ivrig som Broderen taget sig af Fa- miliens Anliggender; hele dens Fremtid og Velfærd beroede jo paa Anerkjendelsen af Columbus' Rettig- heder, for hvilken der lagdes store Hindringer i Vejen af den spanske Regering; maaske disse Interesser have gjort en Rejse til Santo Domingo nødvendig. Men Rejsen kan jo ogsaa være foregaaet senere, og

¹⁾ Navarrete I, p. 298.

²⁾ Fernando har vist ved denne Lejlighed haft et offent- ligt Hverv. Harrisse (Biblioteca Americana Vetustis- sima, Additions, p. 56) har i det colombinske Biblio- thek fundet et Kaart over Hispaniola, hvorpaa der er afsat en Del Kirker, og mener, at Kaartet stammer fra denne Rejse. Men det Hverv, at bygge Kirker der- ovre, gaves ikke til ham, men til Onklen Bartolomeo, der var med paa den samme Rejse (se Colleccion de Docum. ineditos de Indias, XXXI, p. 478). At Fernando har haft Del i Arbejdet, er dog meget muligt, han fik i alt Fald en kgl. Belønning af 400 Slaver.

³⁾ Col. de Doc. ined. para la hist. de España, LXIV, p. 256.

¹⁾ Col. de Docum. ined., p. la hist. de Esp., LXIII, p. 221.

²⁾ Udnævnelsen til Page af 18de Febr. 1498 findes hos Navarrete II, p. 226. At Fernando allerede sammen med Diego i Aaret 1492 var bleven Page hos Don Juan, som Oviedo og Las Casas fortælle (Col. de Doc. LXIII, p. 79), er vist usikkert. Derfor kan Fernando godt før 1498 have været ved Hoffet (se Col. de doc. etc., XVI, p. 296).

³⁾ Navarrete I, p. 277.

det er vel mere sandsynligt; thi skjønt vi efter 1510 for det meste kunne kontrollere hans Opholdssted, som det vil ses af det følgende, er der dog Huller, saaledes i Aarene 1519 og 1532—33¹⁾.

Strax efter sin Hjemkomst 1510 har Fernando begyndt at samle Bøger til sit Bibliothek, og det er ved Hjælp af disse, at man kan følge hans Færd med nogle Undtagelser næsten Skridt for Skridt lige til hans Død. Paa hver Bog har han nemlig skrevet, hvor og hvornaar han har kjøbt den²⁾. Om ogsaa Fernando ikke var en saa vidt berejst Mand, som Zuñiga vil gjøre ham til — han siger, at „han havde berejst hele Evropa og meget af Asien og Afrika“³⁾ — saa har han dog set sig godt om af en Mand paa den Tid. I de første Aar indskrænkede hans Rejser sig til Spanien; men 1512 gjør han sin første Udflugt til Italien og opholder sig omtrent et Aar i Rom, og senere vendte han ofte tilbage til dette Land. I det mindste to Gange har han været i Genova, og det skulde være underligt, om han ikke skulde have sat sig ind i Spørgsmaalet om Faderens Familie og Fødested. Først fra 1520 kommer han dog paa længere Rejser, idet han ledsager Kejser Karl V til Nederlandene og Tyskland; senere besøger han atter disse Lande samt Schweiz og England. Hans sidste Udenlandsrejse 1535 gjaldt Frankrig. Med dette Aar synes hans Rejser udenfor Spanien at være hørte op, og snart har han vist ogsaa indstillet sine Ture omkring i Spanien selv og ikke mere forladt Sevilla.

Denne By var nemlig efterhaanden blevet hans faste Opholdssted, og her indrettede han sin Bolig og sit Bibliothek, der skal omtales nedenfor. Navnlig optog disse Byggeforetagender ham i Aarene 1525—29, i hvilke Aar han slet ikke rejste. Fra 1536 var han bunden til Hjemmet, fordi han var optaget af Grundlæggelsen af den kejserlige Skole for Matematik og Navigation, som ogsaa vil blive omtalt, dels vistnok fordi han allerede da var begyndt at lide af den Sygdom, der fra Slutningen af 1538 tog Overhaand og den 12te Juli 1539 hidførte hans Død.

Fernando Colon blev begravet i Sevillas Domkirke og er den eneste af Familien, der hviler her.

¹⁾ I Col. de Doc. para la hist. de Esp. XVI, p. 312, staar, at Rejsen er foregaaet mellem Aarene 1512 og 1520. Hvorpaa denne Udtalelse støtter sig, véd jeg ikke, men er det rigtigt, maa Rejsen være foretaget 1519.

²⁾ Det er Harisse, der har foretaget dette Arbejde. Se Chr. Colomb. II, 363, og Excerpta Colombiniana, Paris 1887, p. 7 ff.

³⁾ Ann. ecclesiasticos, p. 496.

Hvor magtpaaliggende det har været ham at blive begravet dér, kan man se af hans Testamente. Han giver deri Anvisning paa, hvorledes Gravstedet skal være, og befaler endogsaa, at hvis han skulde dø paa Havet eller blive jordet et andet Sted, skulde hans Arvinger oprejse for ham i Kirken en Sten med en Gravskrift og et latinsk Vers, som begge ere forfattede af ham selv og findes i Testamentet⁴⁾. Paa Gravstenen, der findes i Kirkens Skib nogle Skridt foran Koret, staar virkelig Verset, men den simple og beskedne Gravskrift:

„Her hviler D. Fernando Colon, Søn af D. Cristoval Colon, den første Admiral, som opdagede Indierne; da han var . . . Aar gammel og havde arbejdet, hvad han kunde, for Videnskabens Fremgang, døde han . . . Aar efter sin Faders Død. Bed til Gud for dem.“

kom ikke til at staa der. I det mindste er det ikke den, som findes dér nu; og skjønt Gravstenen flere Gange er bleven fornyet, er der Grund til at tro, at den nuværende er den, der oprindeligt er bleven sat. Den indeholder mærkelige Fejl (som at Columbus foretog 3 Rejser, og at han døde 20de August 1506)⁵⁾.

Hvorledes Fernando har set ud, véd man ikke, der er intet Portræt bevaret af ham; efter de Maal, der i hans Testamente ere angivne for Begravelsen, maa han have været en høj og svær Mand. Af de Folk, der have kjendt ham, som Oviedo og Las Casas, skildres han som livlig med et vindende og behageligt Væsen samt et godt Hjærte. Han levede ugift og har efter alt at dømme ført et meget sobert Liv. Han var meget religiøs, som man kan se af Beretningerne om hans sidste Dage⁶⁾, og hans hyppige Rejser til Rom have vistnok staaet i Forbindelse med dette; men at han paa sine ældre Dage blev Munk, er der intet Bevis for. Det er vel hans Cølibat, de religiøse Digte, de gjentagne Besøg i Rom og lign., der have givet Anledning til Rygtet⁴⁾.

Fernando Colon var en rig Mand. Fra Faderen

⁴⁾ Testam. af 3dje Juli 1539 findes i Col. de Doc. de Esp., XVI, p. 424.

⁵⁾ Gravskriften findes i Col. de Doc. de Esp., XVI, p. 463, Exc. Colomb., p. 24, ogsaa hos Zuñiga og i Major, Select Letters of Columbus, p. LXXXI.

⁶⁾ Se i Col. de Doc. de Esp. XVI, p. 420: Carta de Sevilla etc.

⁴⁾ Charlevoix, Histoire de l'île Espagnole, Paris 1730, I, p. 262; ogsaa Humboldt, Examen critique, o. s. v. II, 106.

havde han en aarlig Livrente paa $1\frac{1}{2}$ à 2 Millioner Maravedis¹⁾ (en Maravedi er lidt over 1 Øre). Desuden fik han af Kejsers Karl V fra 1520, da han ledsagede ham paa Rejsen til Nederlandene, en aarlig Pension paa 200,000 Marav., og senere en ny paa 225,000 samt en paa 500 Pesos (en P. = 5 Fr.). Alt dette sammen med andre Indtægter gjorde, at Fernando i sine senere Aar havde en aarlig Indtægt af c. 30,000 Kr., hvad der i vore Dage vel vilde svare til tre Gange saa meget.

III.

Det vilde vist være vanskeligt at paavise en større Biblioofil end Fernando Colon. Fra det Øjeblik Broderen Diego var bleven indsat i sine Rettigheder, og Fernando saaledes kunde faa udbetalt den betydelige Livrente, Faderen havde bestemt for ham, hengav han sig til sin Passion og satte alle sine Kræfter og Indtægter ind paa den. Han samlede paa Bøger i alle Videnskaber, dog mest i Æsthetik og Historie; især havde han Forkjærlighed for Ridderromaner, Legender, Sange og folkelige Piecer, kort sagt Sager, der ellers let gaa til Grunde. Og han var ikke Biblioofil i almindelig Forstand, thi han samlede ikke alene for sin egen Skyld, men ogsaa for andre, som vilde belæres²⁾.

Det var dog først i Midten af Tyverne, at han, efter i over en halv Menneskealder at have samlet, begyndte den egentlige Grundlæggelse og Organisation af sit Bibliothek, der den Gang kaldtes *Biblioteca Fernandina*. Nu kjendes det under Navn af *Biblioteca Colombina*.

Sevilla var dengang omgivet af en Mur med Taarne og Porte. Udenfor en af disse sidste, Herkulesporten eller, som den med et fordrejet Navn kaldtes, Puerta de Goles, lod han ved Bredden af Guadalquivir lige overfor Klostret Las Cuevas bygge en imponerende, paladslignende Bolig med store Bibliothekssale; til Bygningen sluttede sig en stor Have med mange sjældne Træer, navnlig hidførte fra Amerika. Nu er baade den og Bygningerne forsvundne (i Slutningen af det 16de Aarhundrede indrettedes der en Klosterskole, i vort Aarh. lavedes Bygningerne til Magasiner, Haven er vistnok bleven ødelagt for flere

Aarhundreder siden ved Oversvømmelser fra Floden); men efter Beskrivelsen hos samtidige Forfattere¹⁾ har Anlægget været meget prægtigt. Hvor stort Bibliotheket har været, er ikke ganske bestemt, thi de sex originale Kataloger, som endnu findes, ere ikke komplette. De Samtidiges Angivelser variere mellem 12 og 20,000 Bind, men det rigtigste er vel det Tal, der opgives af Fernandos Executor testamenti Juan Perez, der var hans sidste Bibliothekar; i det Brev han i Anledning af Fernandos Død skriver til Maria de Toledo, Diegos Enke, siger han, at det indeholder 15,370 Bind. I alle Tilfælde var det et ganske usædvanligt stort Privatbibliothek for den Tid, og for de Lærde var det ogsaa en sand Guldgrube. Mænd som Bartolomeo de las Casas, Oviedo, Petrus Martyr, Gomara, have vist flittig benyttet det. Men hvor stor Betydning det har haft for Opdagelsernes Historie, kan ikke afgjøres; den Slags Bøger ere nu for det meste gaaede til Grunde, hvis de nogen Sinde have været der. Af Familiepapirer eller Manuskripter fra Columbus' Tid er der intet tilbage²⁾.

Hvor magtpaaliggende Bibliothekets Skæbne var Fernando, og hvilken Betydning han tillagde det, kan man se for det første af det Skrift, han (vistnok 1537) indgav til Kejsers Karl V, og hvori han foreslaar denne at lade Bibliotheket flytte til en By, som Kejseren selv skal bestemme, og lade det tilflyde Bøger af alle Slags, da det var hans Ønske at skabe et Sted, hvor Lærde fra hele Verden kunde søge hen³⁾; men det kejserlige Statsraad forkastede Fernandos Plan. Dernæst bestemmer han i sit Testamente, at hans Arving, Brodersønnen Luis Colon, skal overtage Bibliotheket med den Forpligtelse at vedligeholde det og bruge til Udvidelsen aarlig en Sum af 100,000 Maravedis, men hvis han ikke vil gaa ind paa det, skal Bibliotheket gaa over til Sevillas Domkirke paa lignende Betingelser, og hvis den heller ikke vil, til Klostret S. Pablo i samme By⁴⁾. Men

¹⁾ I Oprettelsen af Fideikommisset er den ansat til 2, i det endelige Testamente af Maj 1506 til $1\frac{1}{2}$ Million (se Navarrete, Col. de viages II, p. 230 og 313).

²⁾ Se hans Executor testamenti, Marcos Felipes Ord om ham i Declaraciones del testam. de D. Hernando Colon, i Col. de Doc. de Esp. XVI, p. 460.

¹⁾ Col. de Doc. de Esp. XVI, p. 360; se ogsaa Kontrakten om den Marmorfaçade, der skulde bygges, i Exc. Colombiniana, p. 289, og Indskrifterne, der skulde staa paa Portalen, i Testamentet, Col. etc. p. 437.

²⁾ Der findes, foruden nogle faa Bind med Noter af Chr. Columbus, Manuskriptet til hans bekjendte „Libro de las Profecias“. Se HARRISSE, Chr. Colomb., I, p. 36.

³⁾ Se Col. de Doc. p. la hist. de Esp., XVI, p. 475, og Excerpta Colomb., p. 284.

⁴⁾ Se i Testam. Col. o. s. v., XVI, p. 437; over to Tredjedele af Testamentet, der er værd at læse for at danne sig et Begreb om Fernandos ædle Karakter, handler om Bibliotheket.

Maria de Toledo, Luis' Moder, vilde ikke tage nogen endelig Bestemmelse for sin dengang umyndige Søn, og Bøgerne bleve derfor i de første 5 Aar staaende i Fernandos Hus under Juan Perez' Varetægt; i Aaret 1544 lod da Maria de Toledo dem foreløbig flytte til S. Pablo. Et Par Aar efter (1546 eller 1547) blev Luis Colon myndig, men denne degenererede Efterkommer af Columbus brød sig intet om Bibliotheket; og endelig 1552 flyttedes det til Domkirken, efter at Domkapitlet lige fra Fernandos Død havde søgt at gjøre sin Ret gjældende ad Rettens Vej¹⁾. Der har saa Bibliotheket været siden den Tid; men Fernando vilde vende sig i sin Grav, hvis han saa', hvorledes det i Tidernes Løb er blevet behandlet.

Det fik strax Plads i nogle Sale i en af Domkirkens Bygninger, men ellers gjorde Domkapitlet intet for at forøge eller bevare det, skjønt det stadig oppebar det Legat, Fernando havde bestemt til dette Brug. Det var lidet eller slet ikke tilgængeligt for Læsere, men nok for Folk af Betydning, som de ovenfor nævnte, hvem Domkapitlet ikke kunde nægte Adgang, og for Folk, der kunde plyndre det. Der er nemlig ingen Tvivl om, at man lige fra Begyndelsen har røvet Manuskripter og kostbare Bøger fra det. HARRISSE mener saaledes, at Toscanellis Kaart, som Columbus benyttede paa Rejsen 1492 og som var forsynet med Opdagerens Noter, er blevet borte paa den Maade; ogsaa Zuniga omtaler, at han savner flere Ting²⁾. Lofterne revnede og Bøgerne stod og raadnede op af Fugtighed paa Hylderne. I Slutningen af det 17de Aarhundrede var Samlingen svunden ind til 4—5000 Bind. Efter nogle Aars bedre Røgt under en dygtig Bibliothekar lader det til i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede særlig at være blevet mishandlet; Opsynet var i Hænderne paa Tjenestefolkene ved Kirken, Børn fra Gaden legede i Bibliothekssalen og rodede i Bøgerne efter Billeder, som de havde Lyst til! Først fra 1832, da der kom en ihærdig Mand til at bestyre Bibliotheket, blev der gjort noget alvorligt; han skaffede Understøttelse fra Staten, istandsatte Lokalerne og udvidede det betydeligt, 1871 angaves det at omfatte c. 34,000 Bind og 1600 Manuskripter, hvoraf dog vist ikke mere end et Par tusend Bøger vare fra Fernando Colons Tid. Men efter denne Bibliothekars Død (1879) lader det til at være faldet tilbage til Barbariet, og det værre

end nogen Sinde. Det er aldeles forbløffende, hvad HARRISSE i sine Skrifter om Bibliotheket¹⁾ oplyser om de Plyndringer, der have fundet Sted i Aarene 1884—85. Det er netop Bøger fra Fernandos Tid, der ere blevne plyndrede; Fernandos Noter om Stedet og Prisen, samt Aarstallet, naar de ere kjøbt, ere revne af eller slettede ud, og over 400 alene ere solgte i Paris hos Antikvarer til Spotpris. HARRISSE mener, at der nu ikke er mere end nogle faa Hundreder Bind tilbage af det oprindelige Bibliothek. Sagen har været Gjenstand for en Interpellation i Cortes.

IV.

Men Fernando Colon var ikke alene Bibliofil og holdt af at omgive sig med lærde Mænd²⁾. Han var selv meget belæst og nærmest hvad man i sin Tid kaldte Polyhistor; hans Iver efter at gjøre sig bekendt med alle Grene af Videnskaben er næsten forbavsende. Og han var selv Forfatter. Meget er gaaet tabt af hans Skrifter; men af det, der er tilbage, eller af de oprindelige Kataloger i hans Bibliothek se vi, at hans Forfattervirksomhed har berørt de forskjelligste Æmner. Han havde saaledes meget gode juridiske Kundskaber og skrev allerede som ungt Menneske, da han 1509 ledsagede Broderen Diego til Amerika, to Afhandlinger om Retsforholdene derovre, hvoraf navnlig den ene fremhæves som fortrinlig³⁾. Han holdt ogsaa meget af at skrive Digte, især religiøse, og var selv meget stolt af dem, efter hvad HARRISSE fortæller⁴⁾. Men den Videnskab, han mest lagde sig efter, var Geografi (eller Kosmografi) i Forbindelse med den navtske Videnskab og Kunsten at tegne Kaart. Det er sikkert, at Fernando Colon i denne Henseende tidligere er bleven undervurderet, nærmest fordi man har tillagt ham alle de Dumheder og Fejltagelser, der findes i

¹⁾ Grandeur et décadence de la Colombine, Paris 1885; La Colombine et Clement Marot, Paris 1886; Excerpta Colombiana, Paris 1887. Begyndelsen til disse Afsløringer begyndte HARRISSE i en Artikel i Revue critique 1885.

²⁾ Flere Lærde har han draget til Spanien. Se Excerpta Colomb., p. 13.

³⁾ Begge Afhandlinger findes i Col. de Doc. etc. XVI, p. 365 og 376.

⁴⁾ Flere af disse Digte findes hos HARRISSE, Don Fernando Colon, historiador de su padre. Ensayo critico. Sevilla 1871 (ogsaa paa Fransk, Paris 1872). Men disse, ligesom ogsaa andre Bøger, der vedrøre dette Æmne, ere saa sjældne og kostbare, at jeg har maattet opgive at faa dem at se.

¹⁾ Se Col. o. s. v. XVI, p. 340; den egentlige Proceß, der begyndte 1544, afgjordes 1551.

²⁾ Se Col. de Doc. etc., XVI, p. 342.

„Historie“; saaledes bebrejder Humboldt ham flere Steder i „Examen critique“¹⁾ hans ringe astronomiske og navtiske Kundskaber; ogsaa Amerikaneren Fox, der har skrevet det nyeste Studie over Guanahani-spørgsmaalet, skyder ham til Side med de Ord: „He was not a sailor.“ Men andre Forfattere, navnlig Duro og Gelcich, have i den sidste Tid fremdraget Fernandos Betydning, og den sidste har utvivlsomt Ret, naar han siger, at *Fernando var en langt betydeligere Navtiker end Faderen*, og i Modsetning til ham *en theoretisk uddannet Kosmograf*²⁾. Det er jo for Resten heller ikke Columbus' store Kundskaber, der særlig bevirkede, at han udførte sin Stordaad. Fernando har gjort den spanske Navigationsvidenskab store Tjenester ved at paavise Instrumenternes Mangelfuldhed og de fejlagtige Metoder, gjøre opmærksom paa de portugisiske Sømands Overlegenhed over de spanske o. s. v.; mest Betydning maa der dog tillægges hans Forslag om at bestemme Længden til Søs ved Tiden og hans Bestræbelser for at forbedre Kaartene.

Hans egentlige Forfattervirksomhed i geografisk Retning begynder allerede 1511, da han under sit Ophold i Sevilla sender sin Faders Velynder, Kardinal Ximenez, et Skrift, „Colon de Concordia“, der indeholder tre Afhandlinger. Heri søgte han at bevise, at man kan omsejle hele Jorden i Retning fra Vest til Øst, at Evangeliet var bestemt til at bringe Civilisationen ud over hele Verden, og at hele Jorden engang skulde komme ind under Spaniens Herredømme. Skriftet indbragte ham en smigrende Skrivelse fra Kardinalen. I Aaret 1517 tager han fat paa Udarbejdelsen af et stort geografisk Lexikon over Spanien; men uvist af hvilken Grund forbød Præsidenten for Ministerraadet ham, som han selv fortæller, at fortsætte Værket³⁾. Hvad der dog nærmest skal omtales her, er hans Forhold til Spørgsmaalet om de molukkiske Øer, hans Virksomhed i Kommissionen for Tilvebringelsen af forbedrede Kaart og som Formand for Sømandsexamenskommissionen.

Kejser Karl V viste Fernando Colon stor Tillid og drog ved adskillige Lejligheder Nytte af hans

Kundskaber; saaledes tog han ham, som tidligere omtalt, 1520 med paa sin Rejse til Nederlandene; to Aar efter har han ham med til England. Det er i dette Aar, Fernando overrækker Kejseren sit Skrift: „Forma de navegacion para el alta y felicissimo viaje del Emperador, desde Flandes á España“, som endnu findes i det colombinske Bibliothek. I Begyndelsen af 1524 udnævnte Kejseren ham til som første Matematiker at tage Sæde i den Kommission, der samledes i April samme Aar i Badajoz for at afgjøre det molukkiske Spørgsmaal. Thi vel var der blevet bestemt ved den af Pave Alexander VI fastsatte Demarkationslinje, at alle opdagede Lande, der laa vest for Linjen, skulde tilhøre Spanien, og alle, der laa Øst for den, Portugiserne; men Molukkerne laa netop omtrent under den modsatte Meridian, og baade Instrumenterne og Metoderne til at bestemme Længden vare dengang for mangelfulde, til at man nøjagtig kunde angive Beliggenheden. De to Riger vare derfor blevne enige om at lade Sagen afgjøre af en Voldgiftsret, bestaaende af 3 Sømand, 3 Astronomer og 3 Lærde fra hvert Rige. Det er efter Beretningerne klart, at Fernandos Ord have haft stor Vægt ved Kommissionens Arbejder, et tydeligt Vidnesbyrd om, at han har haft et godt Navn som Kosmograf. Han forelagde Kommissionen fire Afhandlinger¹⁾, og det er i den første, „Parecer sobre la pertenencia de los Malucos“, at han udvikler sin Mening om den bedste Maade at bestemme den geografiske Længde, nemlig ved Hjælp af Tiden²⁾. Fernando er efter Gelcichs Mening den første, der har foreslaaet dette, om ogsaa andre Lærde have faaet Ord for det. Striden om Molukkerne blev for øvrigt uafgjort til Spaniens Fordel. Da nogle Aar senere (1529) Karl V manglede Penge til sit Tog til Italien, ønskede han at afhænde sine Rettigheder til Molukkerne til Portugal og spurgte da atter Fernando til Raads; denne skrev da en ny Afhandling om Molukkerne, som dog nu er gaaet tabt³⁾. Forholdene i den nye Verden interesserede han sig meget for, og han var godt inde i dem. Sandsynligvis før Konferencen i Badajoz havde han skrevet „Sobre la forma de descubrir y poblar en la parte de las Indias“, et Skrift, som ogsaa er gaaet tabt; senere var han en af Voldgiftsmændene i den

¹⁾ Exam. critique III, p. 56.

²⁾ E. Gelcich, Beiträge zur Geschichte des Zeitalters der Entdeckungen, i Zeitschr. der Gesellsch. für Erdkunde, Berlin, XX, p. 305. Baade denne Afhandling og Gelcichs Columbus-Studien i samme Tidsskrift, XXII, ere benyttede i det efterfølgende.

³⁾ Om disse Arbejder fortæller Fernando selv i Fortalen til et af sine Skrifter fra 1524. Se Col. de Doc. etc., XVI, p. 383.

¹⁾ De tre første findes hos Navarrete, Col. de viages etc., IV, p. 333, 342 og 343, den fjerde i Col. de Doc. etc., XVI, p. 382.

²⁾ Se Navarrete, Col. de viages, IV, p. 337.

³⁾ Barcia siger (se Col. de Doc., XVI, p. 330), at Afhandlingen findes i Simancas Bibliothek, men Harris (Exc. Colomb., p. 17) har ikke kunnet finde den.

Proces, Maria de Toledo som Enke førte mod det indiske Raad.

Har han ikke taget uvæsentlig Del i Forhandlingerne om det molukkiske Spørgsmaal, og have hans Kundskaber haft ikke ringe Vægt i Ordningen af Forholdeneovre i Amerika, er sikkert hans Betydning som Kartograf og som Lærer for de spanske Sømand langt større. Allerede i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede lød der høje Klager over de mangelfulde Kaart. Men den skarpe Kritik, Fernando Colon lod komme frem i sine Skrifter, er vistnok den egentlige Grund, der fik Karl V til i Aaret 1526 at overdrage ham at nedsætte en Kommission af Kosmografer og Sømand, der skulde korrigere Søkaartene og konstruere et Kaart over de ny opdagede Lande¹⁾. Ligesom i sine Skrifter lagde Fernando Colon heller ikke her Fingrene imellem. Han paaviste, hvor uvidende de spanske Søfarende vare i Sammenligning med Portugiserne. Man konstruerede Kaartene over den nye Verden efter de sejlede Kurser og Distancer og fik altsaa gale Bredder for de forskjellige Kystpunkter i Amerika. Bagefter udførte man saa astronomiske Iagttagelser paa Stedet, hvilke naturligvis ikke stemmede overens med de tidligere udfundne Bredder; og i Stedet for nu at indse, at den astronomiske Bredder var den rigtige og den ved Kurserne og Distancerne udfundne den gale paa Grund af den magnetiske Deklination, forsynede man Søkaartene med dobbelte Breddeskalaer, der differerede $2\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{2}$ ° fra hinanden. Det var især dette, som Colon var draget til Felts imod i sine Skrifter.

Hvorledes Fernando forrettede sit Hverv, forlyder der intet bestemt om, saa vidt jeg véd; men at dette ikke blev gjort til Kejsersens Utilfredshed, kan man sikkert sige, alene af det, der skete Aaret efter, hvilket strax skal omtales. Gelcich nævner et Kaart, der nu findes i Weimar og som netop stammer fra den Tid²⁾. Demarkationslinjen danner her den første Meridian, og Længdegraderne, der aflæses mod Øst og mod Vest, ere afsatte paa Ækvator; foruden Demarkationslinjen er der ansat flere Meridianer, Ækvator og Vendekredsene ere angivne med stærkere, de andre Parallelkredse med svagere Linjer; Halvøen Yucatan er endnu her afsat som Ø; mod Syd naar Kaartet til 55°, Magelhaensstrædet er antydet. Er dette Kaart maaske Fernando Colons Værk? spørger Gelcich;

¹⁾ Se Col. de Doc. etc., XVI, p. 328.

²⁾ Kaartet er reproducet bl. a. St. i Mittheilungen aus dem Gebiete des Seewesens, Berlin 1877.

Harrissee anfører kun ét Sted et Kaart, der er tegnet af ham (trykt i Venezia April 1527), og som staar omtalt i et Katalog fra Bibliotheket; er det maaske dette?¹⁾

I Foraaret 1526 drog den berømte Søfarer og Kosmograf Sebastian Cabot, der i flere Aar havde været knyttet til Spanien og havde haft Embedet som Overlods (Piloto mayor), af Sted paa sin Rejse til Sydamerika (Rejsen var nok egentlig bestemt til Molukkerne, men af Mangel paa Proviant blev Planen forandret og Kursen rettet til Brasilien). Næste Aar overdroges Posten som Overlods og Formand for den Kommission, der havde at afholde Sømandsexaminerne, til Fernando Colon. Examinerne afholdtes i hans eget Hus²⁾. Med stor Iver og Flid kastede han sig over Arbejdet, og han fik her rigelig Bekræftelse paa sine Meninger om de spanske Søfolks Uvidenhed. Der blev fastsat adskillige Bestemmelser; enhver, der vilde være Skibsfører, skulde have sejlet mindst sex Aar paa Indierne; Instrumenterne skulde undersøges af Overlodsens, baade ved Examen og for hver Rejse til Indierne o. s. v. Allerede fra 1526 har Fernando fattet Planen om at oprette en systematisk Lærestanstalt i Mathematik og Navigation; men der gik dog en Del Aar, inden han fik Kejsersens Tilladelse, vistnok først 1537. Skolen skulde hedde „Colegio imperial“ og Colon havde til Hensigt at bygge et stort Hus med rige Samlinger og Haveanlæg³⁾.

Men Planen kom ikke til Udførelse; thi kort efter blev Fernando syg og døde.

V.

Det Skrift, der dog mest har gjort hans Navn berømt og knyttet det til Faderens, er „Historie“, eller, som det gjerne kaldes, „La vida del Almirante“.

I Aaret 1571 udkom der i Venezia et lille Oktavbind indeholdende en Levnetsbeskrivelse af Christopher Columbus. Titlen lød saaledes: „*Fernando Colombos Fortællinger, i hvilke der findes en nøjagtig og sand Beretning om Admiralen Christoforo Colombos, hans Faders, Liv og Bedrifter og om den Opdagelse, han gjorde af Vestindien, kaldet den nye Verden, nu i den spanske Konges Besiddelse. Nyelig oversat fra Spansk til Italiensk af Alfonso Ulloa. Venezia 1571.*“ Bogen er mange

¹⁾ Se Zeitschr. der Gesellsch. für Erdkunde, Berlin XXII, p. 379.

²⁾ Col. de Doc. etc., XVI, p. 329.

³⁾ Col. de Doc. etc., XVI, p. 357; Zuñiga An. ecles. p. 427; Navarrete, Biblioteca Maritima Española, I, p. 627.

Gange optrykt paa Italiensk og er ogsaa mange Gange oversat¹⁾.

Den italienske Udgave af 1571 indledes med et Brev fra en vis Gioseppe Moletto i Messina til den genuesiske Adelsmand Baliano de Fornari, hvem Bogens Fremkomst skyldes; der fortælles nemlig, at Manuskriptet af Forfatteren var overgivet til hans Neveu Luis Colon, og at denne atter var rejst til Genova og havde overgivet det til Fornari. Det var Fornaris Hensigt at lade Skriftet trykke paa Spansk, Latin og Italiensk; men da han var stærkt beskæftiget, overgav han Arbejdet til en anden, Battista di Marino, der igjen benyttede sig af Moletos Hjælp. Bogen udgiver sig altsaa for en Oversættelse af Fernando Colons spanske Manuskript, og naturligvis har man ivrig søgt efter Originalen baade i Arkiverne i Spanien, Genova og Venezia, men forgjæves; heller ikke i Katalogerne over det colombinske Bibliothek, i hans andre Skrifter, man endnu har, Noter eller Testamente findes det omtalt.

Bogen har lige til den sidste Tid været betragtet som den bedste Kilde til Columbus' Historie. Saaledes kalder *Muñoz* den i sin „Historia del nuevo mundo“ for den vigtigste Bog for Opdagelsesnes Tid, og *Washington-Irving* udtaler i sit Værk „A history on the life and voyages of Chr. Columbus“, at den er „et uvurderligt Dokument, der kan gjøre Fordring paa stor Tiltro, og at den er Hovedhjørnestenen for det amerikanske Fastlands Historie“. Der gives ikke en eneste Forfatter, der har beskæftiget sig med Opdagelsesnes Historie, uden at han har øst af det; og ingen har povet at drage dets Ægthed i Tvivl, om ogsaa flere allerede for længe siden have faaet Øje for Unøjagtighederne. Allerede en genuesisk Forfatter *Campi*²⁾ har for to Aarhundreder siden gjort opmærksom, at der var Fejl, som han dog tilskriver Oversætteren. *Charlevoix*³⁾ bebrejder Fernando, at Bogen

er skreven mindre nøjagtig, end man skulde vente det af en Mand som han, der burde være langt bedre underrettet om den Ting, han skriver om. *Navarrete* siger, at han skriver mere med Sønnens Kjærlighed end med Historikerens Upartiskhed, og at det er bleven en Panegyrik i Stedet for Historie¹⁾. *Peschel* advarer i Anledning af Fortællingen om Slaget 1485 og Columbus' aventyrlige Ankomst til Portugal (fortalt i „Historie“, Kap. V) mod fuldt ud at stole paa Fernando („Denne letsindige Forfalskning af hans Faders Levnetsbeskrivelse maa efterlade en dyb kritisk Mistænksomhed mod alle Don Fernandos Paastande“); og et andet Sted siger han i Anledning af Historien om Mytteriet paa St. Maria, at Fernando skrev paa en Tid, da det kom an paa at minde om Faderens halvt fordunklede Fortjenester, og han har derfor selv koloreret Overfarten med denne Sammensværgelse²⁾. Men navnlig har *Humboldt* henledet Opmærksomheden paa det upaalidelige i „Historie“. Han mener, at Bogen er oversat efter en Text, der er fuld af Fejl; et Sted siger han, at Fernando desværre for sent bestemte sig til at skrive sin Faders Historie, da hans Erindringer have mistet den fulde Friskhed; ja flere Steder siger han ligefrem, at Fernando med Vilje har forvansket Kjendsgjeringerne, saaledes i Anledning af Faderens Herkomst, for at dække over, at han ikke var adelig³⁾.

Men ingen havde, som sagt, tvivlet om Værket i dets Helhed. Da kom den i Paris bosatte Amerikaner *Henry Harrisse*, den bekjendte Bibliofil og Forsker af Amerikas Opdagelseshistorie, med sit Indlæg i Sagen. Han havde tidligere heller ingen Tvivl om Bogens Ægthed, men under sine Studier opdagede han flere og flere Unøjagtigheder, hvilke endelig førte ham til en minutøs Undersøgelse, hvis første Frugt var „Fernando Colon, Historiador de su padre; Ensayo critico, Sevilla 1871“ (overs. paa Fransk 1872). Bogen fremkaldte en Polemik med den bekjendte franske Geograf og Historiker *Avezac* i Bulletin de la Société de Géographie i Paris (1873 og 1874). Endelig udgav *Harrisse* „Histoire de Chr. Colomb attribuée à son fils Ferdinand; Examen critique, Paris 1878“. *Harrisse* søgte at vise, at Skriftet maatte være apokryft. Det kunde umuligt være skrevet af den dygtige Kosmograf og Navtiker Fernando Colon, dertil var der for mange Bommerter af den groveste Art, heller ikke af Columbus' Søn,

¹⁾ Den italienske Titel lyder: „Historie del S. D. Fernando Colombo nelle quali s'han particolare et vera relatione della vita et de fatti dell' Ammiraglio D. Cristoforo Colombo, suo padre, et dello scoprimento ch'egli fece dell' Indie occidentali, dette Mondo Nuovo, horo possedate dal Serenissimo Ré di Spagna. Nuovamente di lingua spagnuola tradotte nell' italiana dal S. Alfonso Ulloa. In Venezia MDLXXI.“ Den er oversat paa Spansk i Barcia, Historiadores primitivos de las Indias orientales, Madrid 1749, I; paa Fransk af Cotelendy, Paris 1681, og af E. Müller, Paris 1879 (forkortet og unøjagtig); paa Engelsk bl. a. i Churchill, Collection of Voyages, II.

²⁾ Se *Humboldt*, Examen critique, III, p. 363.

³⁾ Hist. de l'ite Espagnole, I, p. 55.

¹⁾ *Navarrete*, III, p. 609.

²⁾ *Peschel*, Geschichte des Zeitalters der Entdeckungen, Stuttgart und Augsburg, 1858, p. 109 og 168.

³⁾ Examen critique, I, p. 13, II, p. 106, III, p. 354, 358, 363, 368, og flere Steder.

da den røbede Uvidenhed om de almindeligste Begivenheder i den store Mands Liv. Naar man læser Polemiken, kan man ikke værge sig for at give HARRISSE Ret; Avezac kan paa de fleste Punkter ikke gjendrive ham; men idet han indrømmer, at Texten maa være fordrejet ved Oversættelsen, benytter han sig af Forandringer eller Tilsætninger af Ord for at slippe for HARRISSES Beviser.

HARRISSE havde dog i sine Skrifter¹⁾ gjort opmærksom paa, at man for bestemt at kunne afgjøre Spørgsmaalet, maatte raadføre sig med *Las Casas'* „Historia de las Indias“, der dengang endnu kun fandtes i Manuskript og var meget vanskelig tilgængelig; han havde tidligere benyttet Manuskriptet, men havde da ikke endnu haft dette Spørgsmaal for Øje. Da tryktes *Las Casas'* Bog i Madrid 1875—76, og ved Amerikanistkongressen i Madrid 1881 fremkom *Fabié*, en Mand, der særlig har beskæftiget sig med *Las Casas'* Historie, og *Jimenez de la Espada* med mange Oplysninger fra dennes Værk, der skulde bevise, at Fernando Colons „Historie“ virkelig var ægte²⁾. *Las Casas* døde 1566, og hans Værk er forfattet mellem Aarene 1527 og 1561, altsaa før den italienske Udgave af „Historie“ udkom. Nu er der ikke alene hele Kapitler af „Historie“, der omtrent Ord til andet findes hos *Las Casas*, saaledes Kap. IV med de 5 Citater af Columbus' formentlige Skrifter og Breve, Kap. VI med de 4 Grunde, der bevægede ham til at foretage Opdagelsen, ligeledes Kapitlerne XCIII og CI, indeholdende Begivenheder fra den fjerde Rejse (i *Las Casas* er det Kap. III og V i 1ste Bog og XXIII og XXX i 2den Bog³⁾); andre Kapitler ere delvis gjengivne. Men flere Steder nævner *Las Casas* selv Fernando Colon som Kilde. Rigtignok angiver han for det meste kun Fernandos Navn uden at hentyde til Historie, saa at han godt kan have laant af andre af dennes Skrifter, der nu ere gaaede tabte, saaledes af „Sobre la forma de descubrir y poblacion en la parte de Indias“, som HARRISSE gjætter paa; naturligvis har der i Fernandos Skrifter været Tale om Columbus og hans Rejser, og det er vist, der har verseret Skrifter af ham, man har øst Kundskab af, som det kan ses af en Ytring af Oviedo⁴⁾. Men der er dog hos *Las Casas* ét Sted, som er afgjørende, og det er i Kap. CIV i 1ste Bog, hvor der staar:

„Her er det rigtigt at fortælle, hvad Fernando Colon siger i sin Historie“¹⁾; og de Citater, der nu følge, findes saa at sige ordret i „Historie“, Kap. LX (Blad 121 og 122). At *Las Casas* ogsaa har haft en paa spansk skreven Kilde for sig, og ikke en italiensk Oversættelse, giver han saa at sige selv Bevis for, idet han fortæller, at han har læst *Toscanellis* latinske Brev i spansk Oversættelse („en romance“)²⁾.

Det er altsaa sikkert, at *Las Casas* har kjendt en Bog om Columbus' Liv og Rejser, og denne Bog var skreven paa Spansk og tillagdes Sønnen Fernando. Ligeledes er det sikkert, at denne Bog, i alt Fald hvad store Partier angaar, er gjengivet paa Italiensk i „Historie“, der udkom i Venezia 1571.

VI.

Men saa kunde jo hele Striden været sparet, naar man blot i Tide havde set sig rigtig for i *Las Casas'* Manuskript? Ja, men Udbyttet har alligevel været betydeligt, og Polemiken har sat sit uudslettelige Mærke, nemlig det, at man paa Grund af de mange Fejl og Modsigelser, der allerede ere paaviste, for Eftertiden maa være meget varsom med at benytte „Historie“ eller hente sine Argumenter fra den³⁾. Glansen er gaaet af den. Ja, der er ikke saa faa Punkter, hvor man med den største Bestemthed kan sige, at det kan Fernando umulig have skrevet. Det er ogsaa værdt at lægge Mærke til, at *Las Casas*, der var godt inde i Columbus' Livsforhold, naturligvis ikke gjentager de Dumheder, der findes i „Historie“; og havde de staaet der i den spanske Original, han har benyttet, havde han selvfølgelig gjort opmærksom paa dem. For det første kan man vist slaa fast, at Fernando kun lidt efter lidt har udarbejdet sit Manu-

¹⁾ LXIII, p. 98.

²⁾ Col. de Doc., XLII, p. 92. Dette *Toscanellis* berømte Brev har man hidtil kun kjendt fra „Historie“ i den italienske Gjengivelse; men i Aaret 1871 fandt HARRISSE ved Hjælp af Bibliothekaren ved det colombinske Bibliothek det originale latinske Brev, skrevet med Columbus' egen Haand paa Omslaget af en Bog i Bibliotheket (se *Bibl. Amer. Vetustissima, Additions*, Paris 1872, p. XVI). HARRISSE viser nu, at *Las Casas* kun har kjendt Fernandos spanske Oversættelse, han omtaler, og ikke den latinske Original (saaledes som *Peschel* mener, *Gesch. des Zeitalters der Entd.*, p. 110), da han nøjagtig har alle Fejlene, der findes i Gjengivelsen i „Historie“.

³⁾ HARRISSE siger (*Chr. Colomb*, I, p. 121), at han har søgt at skrive sit store Værk om Columbus uden at tage noget som helst fra „Historie“.

¹⁾ Citaterne staa i HARRISSE, *Chr. Colomb*, I, p. 108.

²⁾ Se *Congreso Internacional de Americanistas*. Madrid 1882, I, p. 113 og 115.

³⁾ Col. de Doc., LXII, p. 46 og 55, LXIV, p. 122 og 153.

⁴⁾ HARRISSE, *Chr. Colomb*, I, p. 114.

skript og ladet andre læse de enkelte Kapitler; saaledes kritiserer „Historie“ flere Steder Oviedos Værk, der udkom 1535; paa den anden Side kan man se af Oviedo, at han har kjendt „Historie“, altsaa ere nogle Kapitler skrevne før Oviedo, andre ere blevne færdige senere. Det rimeligste er, at Fernando har efterladt sit Manuskript ufuldendt, en fremmed Pen har da udfyldt Hullerne og gjort Tilføjelser, og det er denne, Dumhederne og Fejlene skyldes. At Manuskriptet har været ufuldendt, forklarer ogsaa den Mærkelighed, at det intet Sted findes omtalt i Fernandos Noter eller i de omhyggelig udarbejdede Kataloger over hans Bibliothek. Endelig er det vel ogsaa rimeligt, at Fernando først i sine sidste Leveaar har begyndt paa Arbejdet; men den Omstændighed, at der omtales Begivenheder fra Fernandos sidste Levetid, som f. Ex. Atahualpas Død (1533), hvilket Humboldt gjør opmærksom paa¹⁾, er jo ikke noget Bevis, da det ligeledes kan skyldes den fremmede Pen.

For den, der beskæftiger sig med Columbus' Historie, er Striden, som sagt, af meget stor Interesse, da den berører og oplyser talrige Spørgsmaal. Men det vilde føre for langt her at gaa ind paa Stridens Detaljer; dog skal jeg til Slutningen omtale enkelte Ting, der ogsaa for den Uindviede vil stille det klart, at Kritiken over „Historie“ er berettiget og nyttig.

Først er der Beretningen om, hvorledes *Manuskriptet* er kommet til Italien. Det skal være Luis Colon, som har overgivet det til Fornari, og efter Spotorno skal Luis selv være kommen til Genova med det omtrent 1568²⁾. Men det er umuligt, da Luis Colon den Gang for Polygami var forvist til Oran (fra 1565; han døde dér 1572). Avezac mener saa, det kan være sket i Aarene 1563—65; men ogsaa det er umuligt efter Harrisses Paavisning, da han i de Aar holdtes under meget stræng Bevogtning. Man kan da saa tænke sig, at Fornari kunde være rejst til Oran for at hente det, eller Luis Colon ved Mellemmand kunde have overgivet det til Fornari i Genova, hvilket for øvrigt Brevet i „Historie“ synes at udelukke, da Meningen med Ordene her vist er, at han fik Manuskriptet af Luis' egen Haand. Men i det hele er jo dette Punkt af mindre Betydning, uden for saa vidt det har kastet Lys over Luis Colons Liv, denne vanartede Sønsøn af Columbus.

¹⁾ Examen critique III, p. 357; se ogsaa III, p. 368, Humboldts Beviser for, at Bogen er skreven mellem Aarene 1533 og 1536.

²⁾ Spotorno, Codice diplomatico Colombo-Americano, Genova 1823, p. LXIII.

Vigtigere er Harrisses Angreb paa „Histories“ Fortællinger om Søfolkenes Forførelse ved at se *Teneriffas* Udbrud og de store *Fucusbanker* (Tangmasser), samt Beretningen om Folkenes *Mytteri paa Skibet Sta. Maria*, alle Begivenheder fra Columbus' første Rejse¹⁾. De to første Ting maatte de spanske Sømænd være vant til at se, og „Histories“ Beretninger stemme heller ikke overens med Columbus' egen Skibsjournal²⁾, hvor Fænomenerne nok omtales, men ikke siges at have vakt nogen Forførelse. Det samme er Tilfældet med Mytteriet; Columbus har intet om dette i Journalen, men nok det, at Folkene knurrede over den lange Rejse; at de vare komne overens om at kaste Columbus over Bord og foregive, at han var faldet i Vandet under sine Observationer, erklærer HARRISSE for det rene Opspind. For øvrigt have baade Humboldt, Peschel og Gelcich³⁾ behandlet dette Spørgsmaal. I det hele forekomme ogsaa disse Punkter mig at være af mindre Betydning som Beviser mod Bogens Ægthed, da Begivenhederne godt kunne være udsmykkede af Columbus selv i den mundtlige Fortælling til Sønnen; om ogsaa Fernando har været i Besiddelse af Skibsjournalen, kan han jo have tilføjet, hvad han har troet at huske fra Samtaler med Faderen.

Det samme gjælder ogsaa den bekjendte Fortælling om *Lænkerne*, som man kun har fra „Historie“. I Kap. LXXXVI (Bl. 191) staar: „Jeg saa' altid i hans Værelse disse Lænker, som han vilde (eller: befalede), skulde begraves med hans Ben.“ Der er ført en heftig Strid mellem HARRISSE og Avezac, om Ordet „volle“ skal betyde „ønskede“ eller „befalede“. Sagen er vel den, at det kan betyde begge Dele⁴⁾. Men for det egentlige Spørgsmaals, Bogens Ægtheds, Vedkommende er det jo ligegyldigt; Columbus kan godt have udtalt de Ord til Sønnen, uden at der senere er blevet gjort noget for at efterkomme dem.

Mere graverende er det, naar „Historie“ (Bl. 150) beretter, at Fernando Colon som Page hos Prins Juan overværede dennes Bryllup med Margrethe af Østerrig netop paa samme Tid, Columbus arriverede til Burgos efter Hjemkomsten fra sin anden Rejse. Columbus vender hjem i Juli 1496, og Brylluppet finder Sted i

¹⁾ „Historie“, Bl. 40, 43, 45.

²⁾ Se Skibsjournalen 9de Aug., 16de, 17de og 21de Septbr. i Navarrete, I.

³⁾ Se Gelcich: Die Meuterei auf der Sta. Maria, p. 381 i Zeitschr. der Gesellsch. für Erdkunden, Berlin, XXII.

⁴⁾ Alle de Oversættelser, jeg har set (Barcia, Cotelendy, Churchill), gjengive Ordet ved „befalede“.

April 1497. Skulde Columbus være ti Maaneder om at komme fra Cadiz til Burgos, tilmed da „Kongerne“ ventede ham med Længsel, og Columbus havde vigtige Nyheder? Det er, som Avezac selv tilstaar, en „formidable“ Anakronisme, som vist Fernando aldrig har gjort sig skyldig i. Og desuden — efter de officielle Dokumenter blev Fernando først Page (hos Dronning Isabella) i Februar 1498 (se ovenfor)! En anden Mærkelighed findes i Fortællingen om det Tog, Columbus skal have foretaget til Tunis i René af Anjous Tjeneste. I Beretningerne, der ere tagne fra et Brev, Columbus selv skal have skrevet, skildres, hvorledes han for at narre Mandskabet, der var bange for en fjendtlig Overmagt under Sardinien og derfor vilde hjem til Marseille, drejede Kompasnaalen om, saaledes at Søfolkene troede, de sejlede mod Nord, medens de i Virkeligheden styrede mod Syd, „og den næste Dag ved Solens Opgang befandt vi os i Sigte af Kap Cartagena (Afrikas Kyst), medens alle bestemt havde troet, at vi sejlede til Marseille“ (Kap. IV, Bl. 8). Der skulde altsaa ikke være en eneste af Søfolkene, der af Stjærnerne, Vindretningen eller lignende var bleven opmærksom paa den virkelige Kurs? Noget saadant har naturligvis den theoretisk dannede Kosmograf og Navtiker Fernando Colon aldrig nedskrevet. Men det maa være nok. Af den Slags Unøjagtigheder og Fejl kan der fremdrages mangfoldige. Jeg skal blot til Slutningen omtale det, der endog hos den almindelige Læser maa vække Mistanke til Bogen, jeg mener de biografiske Bemærkninger om Columbus' Liv, hans Fødsel, Afstamning o. s. v., kort sagt de Ting, man skulde tro, Sønnen var bedre underrettet om, end enhver anden.

Bogen begynder omtrent med følgende Ord: „Da det er et meget vigtigt Punkt i en berømt Mands Historie at kjende hans Fædreland og Herkomst, fordi de, som ere fødte i store Byer og af berømte Forfædre, ere mest ansete, have nogle villet, at jeg skulde beskæftige mig med at paavise, at Admiralen nedstammede fra berømt Blod, skjönt hans Slægt ved Skæbnens Misgunst var kommen i stor Fattigdom og Nød; og at jeg skulde have vist, hvorledes han nedstammede fra den Colon, som Tacitus omtaler i Begyndelsen af den 12te Bog af sit Værk . . . og de vilde have mig til at lægge stor Vægt paa hine to store Coloner, hans Forfædre, som efter Sabellicus' Fortælling vandt en stor Sejr over Venetianerne . . . Men jeg nægtede at gjøre dette, da jeg troede, han var bleven særlig udvalgt af Gud til at fuldføre sin store Bedrift; og fordi han var bestemt til at være

hans Apostel, var det hans Vilje, at han i dette Tilfælde skulde være som de andre, der vare kaldede til at gjøre hans Navn bekjendt fra Hav og Bredder og ikke fra Hoffer og Slotte, at han skulde efterligne ham selv, hvis Forfædre vare af kongelig Blod fra Jerusalem; derfor behagede det ham, at hans Forfædre ikke vare bekjendte. Derfor, da Gud gav ham alle de personlige Egenskaber for saadant et Foretagende, vilde han, at hans Fædreland og Herkomst vare mere skjulte. Nogle, som paa en vis Maade vilde forringe hans Ry, sige, at han var fra Nervi, andre fra Cugureo, og andre fra Bugiesco, som alle ere smaa Byer nærved Genova og ved Rivieraen. Andre, som vilde ophøje ham, sige, han er født i Savona, andre i Genova; men andre, der vilde overbyde dem, sige, han er født i Piacenza, i hvilken By der er nogle ædle Personer af hans Familie og Grave med Vaaben og Inskriptioner fra Familien Colombo“ (Kap. I, Bl. 2). „ . . . Heller ikke tror jeg, der af den Grund falder mindre Hæder paa os, som nedstamme fra ham, fordi jeg mener, at al Æren for os kommer fra hans Person, end om vi vilde give os til at undersøge, om hans Fader var en Kjøbmand eller af adelig Byrd (gik paa Jagt med Falke)“ (Kap. II, Bl. 4). „Jeg vil ende dette Kapitel med det, som han engang skrev i et af sine Breve til Prins Don Juan af Castiliens Amme: Jeg er ikke den første Admiral i min Familie, lad dem saa give mig det Navn, de lyste . . .“ (Kap. II, Bl. 6.)

Det er da klart, at den, der har skrevet dette, ikke har vidst den mindste Besked og derfor ved intetsigende Ord har søgt at rede sig ud af Forlegenheden¹⁾. Og det skulde være Sønnen, der har skrevet dette? Han skulde ikke have den mindste Mening, hvor saa mange troede at vide Besked? Og desuden har Columbus selv sagt det tydeligt nok, og Fernando kan umulig have undgaaet at se det; i Dokumentet angaaende Oprettelsen af Fideikommisset 1498 staar der: „Jeg er født i Genova“, og længere henne befaler han sin Arving stadig at understøtte en Person af Familien i Genova²⁾. Ja, i sit eget Testamente har Fernando skrevet: „D. Fernando Colon, Søn af Cristoval Colon, *Genueseren*.“³⁾ Ved Siden af dette er

¹⁾ Campi, Forfatter til en Piacenzas Historie 1662, mener, at den spanske Original er bleven forfalsket, for at Genova kunde faa Fortrinet; men har det været Meningen, skulde det være gjort til Gavns, som Humboldt bemærker (Exam. crit. III, p. 363).

²⁾ Dokumentet i Navarrete II, p. 228 og 232.

³⁾ Se Testamentet i Col. de Doc. p. la hist. de Esp., XVI, p. 455.

det ganske interessant at høre, at hans Bankier og hans Agenter til Opkøb af Bøger vare Genuesere, som der ogsaa staar i Testamentet, og at Marcos Felipe, hans Executor testamenti, indbød alle de i Sevilla boende Genuesere til Fernandos Begravelse, da de vare hans Landsmænd. For øvrigt ligger det ikke i Planen for denne Artikel at komme ind paa de nyere Undersøgelser om Columbus' Herkomst, som ere blevne foretagne navnlig i Genova af HARRISSE; det lader til, at det endelig er lykkedes ham at slaa fast, at Faderen var Væver i Genova eller den nærmeste Omegn¹⁾.

Ikke bedre bevendt er det med meget andet, der fortælles om Columbus. Der skildres f. Ex. (Kap. V, Bl. 10), hvorledes han tager Del i et bekjendt Søslag under Portugals Kyst; der kommer Ild i det Skib, han befinder sig paa, han springer over Bord og svømmer til Land; saaledes er hans Ankomst til Portugal. Men Slaget, der tales om, véd man nu, fandt Sted i Eftersommeren 1485, altsaa paa en Tid, da Columbus allerede havde forladt Portugal og var draget til Spanien. Senere (Kap. XI, Bl. 31) siges der, at hans Kone (Felipa Moñiz) allerede var død, da han drog fra Portugal. Men Columbus fortæller selv i et Brev fra Aar 1500, at da han drog fra Portugal til Spanien for at tjene „Kongerne“, efterlod han Kone og Børn dér²⁾. Ogsaa Fortællingen om hans Ankomst til Klosteret la Rabida (Kap. XII og XIII)

¹⁾ Se hans Værk Chr. Colomb, I, og flere andre af hans Skrifter (Les Colomb de France et d'Italie, Paris 1874; Chr. Colomb et Savone, Paris 1887). Efter Fabiés og Jimenez de la Espadas Optræden i Madrid 1881 har „Historie“ faaet en ny Forsvarer i Prospero Peragallo, en italiensk Gejstlig, der bor i Lissabon; men hans Bøger (L'autencità delle Historie, Genova 1884; Riconferma dell' autencità delle Historie, Genova 1885; Origine, patria e gioventù di Cr. Colombo, Lisboa 1886) kjender jeg ikke. Han skal søge at gjendrive HARRISSE ved at paastaa, at de fundne Dokumenter angaa en hel anden Familie end Opdagerens. HARRISSE nævner i øvrigt, saa vidt jeg kan se, ikke et eneste Sted sin ærede Modstander.

²⁾ Navarrete II, p. 255.

er upaalidelig. Men et af de bedste Beviser mod „Historie“ er vel følgende:

I det sidste Kapitel (Bl. 247) staar efter Fortællingen om Columbus' Død: „Hans Lig blev derpaa ført til Sevilla og begravet dér i denne Bys Domkirke med stor Højtidelighed, og til evig Minde om hans mærkelige Bedrifter og Opdagelsen af Indierne blev der paa den katholske Konges Befaling sat et Epitafium med følgende Indskrift i det spanske Sprog:

A Castilla, y a Leon
Nuevo Mundo dio Colon.“

Nu blev Columbus' Lig vel nogle Aar efter hans Død ganske rigtig nok ført til Sevilla, men det blev ikke bisat i Domkirken, derimod i Kartheuserklostret Santa Maria de las Cuevas¹⁾, der laa udenfor Byen paa den anden Bred af Guadalquivir, og netop lige overfor Fernandos Bolig. Det er jo paa Forhaand utænkeligt, at Fernando ikke skulde vide noget om Graven; men desuden have vi hans egne Ord for det i hans Testamente, at han meget godt kjendte den²⁾.

Den eneste af Familien, der er jordet i Sevillas Domkirke, er, som nævnt, Fernando selv. Og paa hans Grav staar netop den anførte Devise. Men nu har HARRISSE paavist, at denne Devise for det første allerede blev givet Columbus af „Kongerne“ ved hans Hjemkomst 1493; det er Oviedo, der som Øjenvidne fortæller det; heller ikke er det rimeligt, at Ferdinand den katholske skulde befale den opsat paa Graven; han var jo ikke venlig sindet mod Columbus. Og for det andet lød Devisen efter Oviedos Udsagn ikke, som der staar paa Fernandos Gravsten: i Stedet for Ordet „dio“ (gav) skal der staa „hallo“ (fandt). Hvad er nu sandsynligere end at den, der har skrevet Slutningen af „Historie“, har hørt noget om Fernandos Grav og forvexlet den med Columbus', tilmed da dennes Navn findes i den lange Gravskrift og Stenen er prydet med Globus og Skibe, og Devisen i den urigtige Affattelse første Gang træffes her. I Sandhed, et stærkt Bevis for, at i det mindste dette er skrevet efter Fernandos Død.

¹⁾ Se Geogr. Tidsskrift. IX, p. 103.

²⁾ Se Testamentet i Col. de Doc. etc. XVI, p. 427.